

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

Дипломна робота

магістра
(освітній ступінь)

на тему **«Формування професійно-педагогічної культури майбутнього
вчителя початкової школи: практико-орієнтований підхід»**

Виконала: студентка II курсу групи ПО-2м
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Гучканюк Андріанна Миколаївна

Керівник: к.пед.н., доц. Молнар Т.І.

Рецензент: к.пед.н., доц. Кухта М.І.

Мукачево – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП		5
Розділ 1.	ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ	10
1.1.	Професійно-педагогічна культура вчителя в історико-педагогічному контексті	10
1.2.	Характеристика основних дефініцій дослідження	19
1.3.	Складові професійно-педагогічної культури вчителя початкової школи	28
Розділ 2.	ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ	40
2.1.	Стан сформованості професійно-педагогічної культури у майбутніх учителів початкової школи	40
2.2.	Педагогічні умови формування професійно-педагогічної культури студентів на засадах практико-орієнтованого підходу	49
2.3.	Аналіз результатів експериментального дослідження	62
ВИСНОВКИ		68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		71
ДОДАТКИ		77

ВСТУП

Актуальність дослідження. Складність і неоднозначність процесів, що відбуваються у суспільстві, їх різноманітна спрямованість з особливою гостротою ставлять перед кожною людиною проблему вибору і самовизначення в особистісних цінностях, культурі, місця у суспільному житті і професії. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті наголошується, що головною запорукою успішного виконання місії освіти стає якість підготовки вчителя, його здібність до саморозвитку і самореалізації у професійній діяльності, продуктивної творчої діяльності в контексті надбань вітчизняної і світової культур.

В умовах становлення національної системи освіти не перестає бути актуальною роль вчителя – майстра педагогічної праці, носія загальнокультурних і національних цінностей. Саме від нього, його особистісних якостей залежить якість виховання підростаючого покоління. Професійна діяльність учителя початкової школи серед інших педагогічних професій посідає особливе місце й визначається не тільки обсягом освітніх завдань, які вирішуються, але й значущістю для розвитку і становлення особистості дитини молодшого шкільного віку, її цінностей і світогляду.

Подібний підхід вимагає розв'язання проблеми формування професійно-педагогічної культури вчителя початкової школи, його здатності навчатися протягом усього життя, прагнути до самовдосконалення, бути кваліфікованим працівником відповідного рівня і профілю, компетентного, відповідального, що вільно володіє професією, здатного до ефективної діяльності на рівні світових стандартів.

Багатогранність і складність завдань формування нової людини в умовах відродження національної системи освіти роблять проблеми професійно-педагогічної культури особистості особливо актуальними. Виділення професійно-педагогічної культури як однієї з найважливіших складових культури суспільства зумовлене специфікою педагогічної діяльності вчителя, спрямованої на формування особистості, здатної у майбутньому відтворити

та збагачувати культуру суспільства.

Професійно-педагогічна культура вчителя завжди перебувала в центрі уваги наукових досліджень як неоднозначний особистісний і соціальний феномен. У наукових дослідженнях накопичено значний досвід пояснення поняття «професійно-педагогічна культура майбутнього вчителя» (О. Бондаревська, М. Васильєва, О. Гармаш, В. Гриньова, І. Зязюн, Т. Іванова, В. Кремень, Н. Крилова, І. Никифорова, В. Сластьонін, П. Щербань та ін.), висвітлено умови та шляхи формування професійно-педагогічної культури вчителя (А. Алексюк, І. Бех, М. Васильєва, С. Вітвицька, С. Гончаренко, А. Глузман, О. Гура, І. Ісаєв, А. Коржуєв, В. Кузнецов, С. Одарюк, В. Попков та ін.), визначено структуру, критерії та показники професійно-педагогічної культури майбутніх учителів початкової школи (І. Артем'єва, О. Біда, І. Комарова, М. Ніколаєва, І. Пальшкова, І. Смирнова та ін.). Проте, не зважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених проблемі формування професійно-педагогічної культури вчителя, нині вона залишається однією з найбільш дискусійних.

Важливість окресленої проблеми зумовила вибір теми дослідження: *«Формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя початкової школи: практико-орієнтований підхід»*.

Мета дослідження – обґрунтувати педагогічні умови формування професійно-педагогічної культури майбутніх учителів початкової школи на засадах практико-орієнтованого підходу та експериментально перевірити їх ефективність.

Відповідно до мети визначено **завдання**:

- 1) на основі аналізу науково-педагогічної літератури з'ясувати сутність основних дефініцій дослідження;
- 2) розкрити зміст і компонентну структуру феномену «професійно-педагогічна культура вчителя початкової школи»;
- 3) виявити критерії та схарактеризувати рівні сформованості професійно-педагогічної культури майбутніх педагогів;

- 4) експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування професійно-педагогічної культури студентів на засадах практико-орієнтованого підходу.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування професійно-педагогічної культури студентів.

Для реалізації завдань та досягнення мети застосовувався комплекс **методів дослідження:** *теоретичні:* вивчення, аналіз і узагальнення філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури для визначення сутності основних понять дослідження; *емпіричні:* діагностичні (спостереження, анкетування, тестування, бесіди, аналіз продуктів діяльності студентів), що дали змогу вивчити стан проблеми в практиці; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи); *методи математичної статистики:* аналіз результатів проведеного дослідження було здійснено за допомогою методів кількісної обробки отриманих даних, що забезпечило достовірність результатів експерименту.

Практичне значення роботи полягає в тому, що розроблено критерії, показники та рівні сформованості професійно-педагогічної культури майбутніх учителів початкової школи, експериментально перевірено ефективність педагогічних умов формування професійно-педагогічної культури студентів на засадах практико-орієнтованого підходу. Здобуті результати можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої освіти для удосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів, у ході розробки навчально-методичних посібників з окресленої проблематики, у професійній діяльності вчителів-практиків.

База педагогічного дослідження – Мукачівський державний університет.

Апробація результатів дослідження. Основні положення магістерської роботи оприлюднено на II Міжнародній науково-практичній конференції «Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах

євроінтеграції» (25-26 жовтня 2018 р., м. Мукачево); Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі» (25 жовтня 2018 р., м. Мукачево); III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів» (16-17 травня 2019 р., м. Мукачево).

Публікації. Гучканюк А. М., Молнар Т. І. Складові професійно-педагогічної культури вчителя початкової школи / А. М. Гучканюк, Т. І. Молнар // Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 25 жовтня 2018 р., Мукачево / Ред.кол.: В. І. Кобаль (гол.ред.) та ін. – Мукачево: МДУ, 2018. – С.259-261.

Гучканюк А. М., Молнар Т. І. Феномен «професійно-педагогічна культура вчителя» у наукових дослідженнях / А. М. Гучканюк, Т. І. Молнар // Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції, 25-26 жовтня 2018 р., Мукачево / Ред.кол.: Т. Д. Щербан (гол.ред.) та ін. – Мукачево: Вид-во МДУ, 2018.– С.118-120.

Гучканюк А. М., Молнар Т. І. Умови формування професійно-педагогічної культури майбутніх учителів початкових класів / А. М. Гучканюк, Т. І. Молнар // Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16-17 травня 2019 р., Мукачево / Ред.кол.: Т. Д. Щербан (гол.ред.) та ін. – Мукачево: Вид-во МДУ, 2019. – С.113-114.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження ми прийшли до таких висновків:

1. Професійно-педагогічна культура завжди перебувала в центрі уваги наукових досліджень як неоднозначний особистісний і соціальний феномен, але мала різне соціальне й професійне «забарвлення» залежно від впливу різних чинників. Аналіз різних поглядів на визначення сутності професійно-педагогічної культури вчителя переконує в тому, що сучасна педагогічна наука трактує це поняття не лише як результат вузькопрофесійної підготовки педагога, а як сукупний вияв його світоглядної зрілості й розвитку всіх соціально значущих особистісних якостей, як інтегральний показник творчої спрямованості, активної моральності й духовної значущості діяльності педагога. Встановлено, що професійно-педагогічна культура вчителя є більш високим рівнем професіоналізму, досягнутим через філософське осмислення та саморефлексію професії, і є інтеграційною якістю особистості педагога-професіонала, умовою та передумовою результативної педагогічної діяльності, складним особистісним новоутворенням, що інтегрує рефлексивну культуру, професійну компетентність, педагогічну майстерність, здатність до науково-дослідної діяльності, спрямованість на професійне самовдосконалення та самореалізацію.

2. Професійно-педагогічна культура є одним із головних компонентів загальної педагогічної культури майбутнього вчителя початкових класів. Професійно-педагогічна культура передбачає засвоєння професійних знань, професійну компетентність, сформованість професійно значущих якостей, які необхідні для участі в професійній діяльності. Це поняття включає в себе весь духовний потенціал особистості, інтелектуальні, емоційні і практично-дієві компоненти її свідомості. Професійно-педагогічна культура не лише визначає пізнавальні інтереси особистості вчителя, а й обумовлює світоглядні установки, ціннісні орієнтації, загальне життєве кредо. Відтак, у структурі професійно-педагогічної культури виділено такі *компоненти*: когнітивний, що утворюється із системи знань щодо цілей, призначення, способів реалізації діяльності

вчителя в системі початкової освіти, дитину як суб'єкта освітнього процесу, способів використання цих знань у межах гуманістично спрямованої взаємодії вчителя і його учнів як учасників освітнього процесу; діяльнісно-поведінковий, що утворюється з системи культуровідповідних дій педагога, його поведінки, навичок регулювання дій і вчинків усіх учасників освітнього процесу за нормами, визнаними суспільством в системі освіти; ціннісно-орієнтаційний, що утворюється з системи моральних орієнтирів, настанов і мотивів, які зумовлюють гуманістичну спрямованість дій учителя на забезпечення в освітньому середовищі природних прав і свобод, інтересів кожного учня як учасника педагогічного процесу.

3. Для оцінювання рівнів сформованості професійно-педагогічної культури майбутніх учителів початкової школи використовувалися три *критерії*: обізнаність як вимір ступеня володіння знаннями з професійно-педагогічної культури, що нормують і визначають дії педагога і його вихованців в освітньому просторі початкової школи, мету їх спільної діяльності та способи її досягнення; навченість як вимір ступеня практичного використання культуровідповідних норм професійно-педагогічної діяльності у процесі організації дій і співпраці учасників освітнього процесу; схильність як вимір ступеня потреби і спроможності реалізовувати культуровідповідні способи професійно-педагогічної діяльності та удосконалювати їх у власній педагогічній практиці. У відповідності з визначеними критеріями були виділені *рівні* сформованості професійно-педагогічної культури майбутніх учителів початкової школи: високий, середній і низький.

4. У процесі дослідження обґрунтовано педагогічні умови формування професійно-педагогічної культури майбутніх учителів початкової школи, як от: відображення у змісті навчальних предметів тем, що розкривають сутність професійно-педагогічної культури вчителя в її історичному і соціальному контексті; використання в освітньому процесі пізнавальних ситуацій, що спонукають студентів до усвідомлення професійної діяльності крізь призму культурної відповідності історичним і соціальним обставинам; активізація

навчально-пізнавальної діяльності студентів засобами інтерактивних форм і методів навчання, що сприяють набуттю майбутніми вчителями особистого досвіду організації навчання і виховання учнів за відповідними культурними зразками і нормами професійної діяльності. Отримані в ході дослідно-експериментальної роботи результати дають підстави стверджувати, що запропоновані умови формування професійно-педагогічної культури у майбутніх учителів початкової школи є ефективними. У студентів експериментальної групи рівень сформованості професійно-педагогічної культури вищий, ніж у студентів контрольної групи.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. *Перспективи* подальших наукових розвідок вбачаємо у вивченні та узагальненні зарубіжного досвіду формування професійно-педагогічної культури майбутніх учителів в умовах університетської освіти.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>